

NIKIŠKOVE SKRIVNOSTI

Jurij Kazakov

Hitele so skozi gozd hiše in pribežale na obale morja, in ker niso mogle naprej, so se tu prestrašene zaustavile, se zgnetle na kup in zdaj gledajo očarane na morje... Na tesnem stoji vas! Po ozkih uličicah doneče odmevajo koraki po lesenem tlaku. Človek gre — in slišati je na daleč, starke se sklanjajo skozi okenca, poslušajo in gledajo: ali nese lososa ali gre s košem v gozd ali kaj... V beli, čudni noči pa se žene fant za dekletom in spet vsi slišijo in vsi vedo, kdo se žene in za kom.

Budne so hiše na vasi z visokimi svislimi in močno grajene in sleherna je že stara — vsega se spominjajo in vse vedo. Odhaja primorec na velikem čolnu, pluje po morju in vas vidi njegovo temno in široko jadro in ve: zatekel se je v svojo ribiško koč. Če pridejo ribiči na motorni ladji z globinskega lova, ve vas tudi zanje, s čim so prišli in kako so lovili. Če umre priletni starec, odmolijo po svoje, odžebrajo iz starih knjig, zagrebejo ga na mrkem peščencu in spet vas vse vidi in molče sprejema tarnanje žensk.

Nikiško imajo na vasi vsi radi. Ni takšen kot ostali, tih je, ljubezniv, vsi otroci na vasi pa so »kljunači«, predrzneži, posmehljivci. Osem let je star, na glavi pa imal bel šop, obraz bled, pikčast, ušesa velika, mlahava in tenka, oči pa so različne: levo oko bolj rumenkasto, desno pa bolj sinjezeleno. Pogleda — in pred sabo imaš zaostalega otroka, pa pogleda drugič — in podoben je modremu starcu. Nikiška je tih in zamišljen, otrok se izogiblje, ne igra se, rad posluša pogovore, sam pa spregovori poredkoma in še to z vprašanji: »Kaj pa je to? In zakaj to?« Samo z očetom in materjo je zgovornejši. Glas ima tenak, prijeten kakor piščal, smeje pa se v basu, kakor bi bil mutast: he-he-he! Otroci ga dražijo; če se le kaj zgodi, že tekajo in kričijo: »Nikiška — mutec! Mutec, nasmej se!« Takrat se Nikiška jezi, sram ga je, skrije se v svisli, sedi tam sam, guga se in nekaj šepeta. Na svisljih pa je lepo: temno, nihče ne zaide sem, lahko razmišljaš o marsičem in močno diši po senu, kolomazu in suhih halogah.

Osedlani konj stoji pred Nikiškovim krilcem. Grizlja plot in ga drobi z velikim, žoltim zobom; kmalu se naveliča, zapre oči, povesi glavo, se zlekne, potegne podse zadnjo nogo, v drugo samo globoko vzdihne, nozdrvi se mu razširijo. Konj stoji, dremlje in že ve vsa vas: Nikiška se odpravlja k očetu v ribiško koč dvajset verst daleč ob obali, mimo hribov in mimo gozda.

Nikiška stopi skupaj z materjo na krilce. Čez rame ima bisago, na nogah škornje, na glavi čepico, tenki vrat si je omotal s šalom: hladno je že, zunaj je oktober.

»Pojdi venomer ob bregu, ob obali,« pravi mati. »V stran nikar ne kreni, pot ti bodo kazali hribi. Ko boš prešel te hribe, se ti bo tam steza že sama pokazala... Od tu je blizu, ne zaidi, glej, tako... Vsega skupaj je samo dvajset verst, ni daleč...!«

Nikiška molči, sope, slabo posluša mater, leze na konja. Vzpenja se v sedlo, noge potiska v stremena, mršči obrvi...

»Hi-hi!«

Konj se zgane, med hojo se zdrami, ušesa nasrši nazaj, rad bi zvedel, kdo je zdaj na njem v sedlu. Hiše se prično zibati, podkve zato-potajo po lesenem tlaku: tuk-tok. Konec je hiš in nasproti se zgrinjajo kopeli — sleherno dvorišče ima svojo kopel in vse so različne: če je gospodar dober, je tudi kopel lepa, če je gospodar slab, je tudi kopel zanič. No, glej, tudi kopeli je konec, mimo so ograde z ovsem in na desni se zabliška morje. Konj zahresti po pesku, po svežih halogah. Postrani pogleduje morje, zavija oči, morja ne mara, rad bi krenil bolj na levo, čim dlje od vode. Toda Nikiška kar meni nič tebi nič trza z desnim povodcem in meni nič tebi nič s peto bije konja po bokih! Konj se uklone, teče po samem robu vode, vrat je upognil in pohrzava.

Nedaleč od brega ležijo kamni. Veliko jih je, oseka jih je razgalila, zato so črni in mokri. Tam, poleg kamnov, se razbijajo v penah valovi, vzkipevajo v belem kipenju, gluho in nemočno bobnijo. Tu, ob obali, je čisto tiho, videti je svetlo dno, iskre bisernih školjk vzplamtevajo in izginjajo. Prozorni val liže pesek. Na kamnih sedijo galebi in zaspno gledajo na morje. Ko stopi Nikiška v njihovo bližino, potihem vzletavajo, na vso moč zdrsijo nad samo vodo, potem pa nenadoma vzdignejo krila, razpnejo rep v pahljačo in sedejo na vodo! Nizko sonce svetí močno, pod njim se blesti morje in se zdi izbočeno. Dolgi rti plavajo spredaj v sinjem dimu, kot bi viseli nad morjem.

Nikiška gleda naokrog, vrti glavo, žari z raznobarnimi očmi in ustne razpušča v nasmeh. Gleda sonce, izbočeno ognjeno morje in se smeje.

»Sončece, he, he, he!«

Vzdolž obale letajo kljunači ter otožno in stekleno kričijo. Zibljejo se na visokih nožicah ob morju in tekajo tik ob vodi: val se umakne, oni pa po mokrem za njim, val se povrne in z njim vred tudi oni.

»Kuli, kuli!« žebra neprestano Nikiška, ustavlja konja in gleda, kako imenitni so kljunači s kljuni kakor šilo.

In česa vsega ni na pesku ob morju? Tamle so rdeče mokre meduze, ki so ostale po oseki, podobne okrvavljenim jetrom. So pa še tudi drugačne meduze s štirimi vijoličastimi obročki na sredini. Tukaj so tudi morske zvezde s popkastimi, izkrivljenimi kraki in še sledovi galebov, dolgi in zamotani, in tukaj je njihovo blato vijoličastobele barve. Kupoma leže haloge, načete od trohnenja ter težko in vlažno dišijo. In tu je še sled bose noge, ki se vleče čisto do vode, se spovrača v gozd in je steptana poleg čudnega, v pesku zaraslega temnega skrivenčenega drevesa. Kdo je hodil tod? Kam je šel in zakaj?

Na levi pa je deblo ob deblu: bela debela, izprana od dežja in valov, obeljena od sonca, zmrznjena in znova ogreta, osušena. Nikiška je bil slišal, da je pred mnogimi leti na veliki reki Dvini predrlo rečne grablje. In ves les, ki je bil tam, je ušel v morje, ljudje ga niso mogli ujeti, morje pa ga je raztreslo po bregovih. Od tistih časov leži tukaj ta les, nihče ga ne pobira, nikomur ni potreben, samo ribič ali kakšen redek lovec ga navrže na ogenj.

Nikiški je prijetno. Konj pa kar naprej hresti s kopiti in hrza. Včasih stopi z vso močjo na meduzo, ki se razbrizgne kakor redek, dragocen kamen. Pusto je spredaj, prazno je zadaj, prazno na levi, prazno na desni. Na desni je morje, na levi gozd. Kaj pa je v gozdu? V gozdu je vresje, krivi, majhni, suhljati bori, pa tudi takšne breze. V gozdu so tudi še sladki sadeži: brusnice in borovnice. In gobe: lepke maslenice, mogočni jurčki, lisičke s kožicami, vse s štrlečimi borovimi iglami na klobukih. Po gozdu hodijo medvedi in druge zveri, ptic pa skoraj ni, edino leščerke tenko vzkrikavajo. Ded Sozon je pripovedoval: »Odleteli so ptiči. Dogajalo se je, da si šel s košem v gozd in napolnil si si koš do vrha. Zdaj pa so odletele ptice, bog z njimi, čisto do zadnjega so izginile.«

Iz gozda pritekajo reke v morja, velike in majhne. Čez velike reke so položeni mostovi. Mostovi so že zgnili, konj ovohava bruna in poslušša, kako spodaj pozvanja voda. Stopi korak naprej, upogne vrat in se ogleduje nazaj.

»Hi,« reče Nikiška potih. Konj spet naredi korak. Zvok na takšnih mostovih pa je gluha, mrtev kakor na rakvi in voda spodaj je temna, kakor bi bila močan čaj. Vse reke pritekajo iz močvirij in tu ni čiste vode, vsa je takšna, in morje vali ob ustjih rek na pesek žolto peno.

In tamle, spredaj, kaj se še temni... Nikiška prijezdi bliže: dvojbornica, zarasla v pesek. Jamborov ni več, pa tudi ladijske hrbtice ni videti. Dvojbornica leži na boku, paluba je zgnila, boki se svetijo, znotraj pa so haloge s peskom in ničesar drugega ni več. Val prihaja,

jo vso zalije, znotraj brbota, vrvra, klokota, val odide — tenko zvene curki, voda se steka čez kamne.

Povsod prostranstvo, prostost, sinji in rezki zrak in nikogar ni mnogo verst naokoli. Naletiš na kako ribiško kočico, vso opuščeno in zavrženo. Stene so porasle z mahom, okenca so majhna, toliko, da pomoliš glavo skozi, streha se je posedla, shujšala in celo kolibica sama je sedla na bok, drugi bok pa je nastavila kvišku in z okenci gleda v prazno nebo. Sušilne gredi so prevrnjene, vse se ruši, samo starinski, pomorski, črni osmerokotni križ strahotno štrli kakor stražnik, postavljen za večno, in nima zamene. Tesnobno je zreti na vse to, samo obrniti se in mimo, mimo ...

Toda Nikiška se ne boji. Ve, da v takšnih kočicah živijo škratje, mirni in žalostni. Dolgčas jim je in ves dan spijo. In tudi zdaj so spali, pa so zaslišali, da gre mimo Nikiška in so se zbudili, zehajo in natiho pogledujejo skozi okenca. Eden ima črno brado, drugi sivo, za tretjega pa sploh ne veš kakšno. Brbljajo, radovedni so, kam neki le gre Nikiška?

Tisto črno tam, kar je zarastlo v pesek, pa je ali skrivenčeno drevo ali pa teman, gričnat kamen. Konj ga opazi že od daleč, striže z ušesi, potegne glavo in glej, meri v stran, boji se.

»Nikar ne vleci v stran,« pravi Nikiška konju. »To ni nič. To je tako, drevo je raslo, segnilo in se spoprijelo s peskom. Ali vidiš rogovilo? Vidiš, nič hudega ne bo!«

Konj pozorno posluša, trza s kožo, prha in nese Nikiško naprej, venomer naprej in naprej. Uboga Nikiško, njega ubogajo vse živali.

Glej, in tudi gore so odšle. Visoke, črne strmoglavljajo s steno v morje, na njihovih strminah se lepijo bori in krivenčaste brezice, gledajo v morje in pričakujejo nesrečo. Spodaj je kameniti plaz: kamenje leze pit vodo. Mnogo kamenja, zelo okornega. Konj stopa bolj in bolj previdno, ovohava in izbira, kam bi postavil nogo. Pomika se in hodi in se upre, obstane, niti naprej niti nazaj niti na stran — nikamor se ne premakne. Nikiška zleze dol, prime konja za povodec in korači po mokrem kamenju. Konj izteguje vrat, stiska ušesa, skaklja za Nikiško, počepa, podkve hrestijo in noge drgetajo. Pod noge pa se mu z zvenenjem kotalijo valovi. »Šššš,« navaljujejo. »Ssss!« se valijo proč. »Ššššu« — in znova navaljujejo ...

Ne, konj ne more naprej! Zdi se mu, da se na desni odpirajo vodna brezna, da morje priteka, šumi, a pod nogami je kamenje in nikamor ne moreš iti, pobegniti. V grozi se ustavlja, sope, kaže žolte zobe. Nikiška se jezi, vleče in z vsemi močmi nateguje povodec. »N-no!« vpije.

Konj pa se ne premakne, samo gleda Nikiško z vijoličasto zameglenimi očmi. Nikiško postaja sram, pristopi h konju, ga boža po gobcu in mu nekaj ljubeznivega in tihega šepeta. Konj posluša Nikiškovo šepetanje, posluša zvenenje morja, težko diha in širi boke. Le kam naj gre? Na desni je morje, na levi so gore, zadaj kamen in spredaj kamen... Konj zbira odločnost, znova poskoči naprej in spet zahrestijo podkve. Končno se izmotata iz melišča, Nikiška odpelje konja k večjemu kamnu, se povzpne v sedlo in znova zahrestijo kopita po pesku, po halogah. Zemlja spredaj pa kar naprej izteza k morju rte kakor dolge, željne prste. Nikiška jezdi, spredaj je daljni, sinji rt, in ko pride do njega, je spet radoveden: toda kaj je tam, za njim? Za njim pa je nov rt, še globlje iztegnjen v morje, za njim pa so še in še rti in tako brez konca.

Prične se neopazna steza, konj krene na njo sam, Nikiška je zamišljen, gleda naokrog in rad bi doumel to skrivnost, da bi se mu vse, kar vidi, naenkrat odkrilo. Pa ne moreš doumeti te skrivnosti, samo gledaš lahko z otožnostjo, vsrkavaš z očmi, poslušas z ušesi in vonjaš. In Nikiška, ves začaran, opazuje in misli, steza pa odhaja bolj in bolj od morja, gre skozi gozd in vse postane tiho in zlato. Pod konjskimi nogami so žolte, rdeče in oranžne praproti. Diši po mahu, gobah, povsod so jantarni gobani in rumene kolobarnice. Ves gozd gori, samo smreke so zelene in vresje se razgrinja v sploščenih otočkih. Gozd je rdeč, iz tal rijejo ven temni, z mahom obrasli in temnorjavi kamni, same zase stojijo sive, pokvečene in skrivljene smreke in breze, tako nenavadno podobne jablanam.

Da bi vsaj prišel kdorkoli nasproti! Toda nikogar ni, Nikiška je sam v mrtvem gozdu. Ali bodo kaj kmalu bivališča? Nikogar ni, da bi ga vprašal, bori in smreke molčijo in kamni izpod tal skrivnostno pogledujejo Nikiško. Povsod tu sta samo kamen in vlaga... Sama steza je utrta globoko v tla, vsa stara je in gluha. In Nikiška se spomni, babica je bila pripovedovala, in tega je že davno, da so šli skozi mrtve gozdove nenavadni ljudje, da so šli begunci, bolni, nesrečni, razžaljeni, da so šli vsakovrstni ljudje. In vsi so šli proti enemu samemu mestu, na enem samem mestu so utirali vse gluhe steze, šli so proti presvetlemu samostanu — Soloveckemu samostanu. Kje je ta samostan, tega Nikiška ne ve, tam nekje je, kjer sončece zahaja, toda kje, kdo neki to ve!

In nenadoma, sredi tišine, mrtvega miru, neživih zvokov — pesem! In slišati je, kako nekdo potrka s sekiro, zdi se, da diši po dimu. Konj ima ušesa pokonci, zvonko zahrza in v drncu, v drncu naprej: čuti bivališče. Nikiška jaha iz gozda — pred njim je hišica — očetova

koliba. Vse je novo, vse močno in lepo, iz dimnika se vali dim, na gredeh se sušijo mreže, diši po ribah, na valjih leži velik čoln, ves naoljen po črnem boku. Na pragu sedi oče, potrkava s sekiro, spravlja v red krmno veslo in poje pesem.

II

Ko je oče zagledal Nikiško, je vstal ves ogromen, bradat, v visokih škornjih, z nožem za pasom in v posmoljeni obleki. Roke ima rdeče, obraz rjav, brada je svetla, oči pa so pod gostimi obrvmi ostre in srepe.

»Sinček je prišel,« pravi veselo oče. »Nekako sem sanjal... No, kako je doma, tam pri nas? Ste vsi živi?«

»Živi,« odgovarja Nikiška, leze s konja, se ziblje in cepeta z nogami. »Predsednik je dal konja stricu Ivanu, mamica me je poslala in jaz sem šel... Šel sem in šel, ves sem bolan, hrbet me boli.«

»Ah, ti moj fantič!« ljubkuje oče Nikiško in gladi s svojo veliko roko lanene laske. »Jaz pa ti slišim nekakšno topotanje, le kdo bi bil in ne morem si tega razložiti! In glej ga, Nikiško! Ali se nisi bal potovati?«

»Ne, nikakor! Videl sem ptice, videl gobe, s konjem sem se pogovarjal. To je pameten konj. Na, to je zate, to mi je mami naložila.« In Nikiška sname bisago. »Toda zakaj so me kamni opazovali? Ali tudi oni premišlujejo? Najbrž se ponoči prevalijo, če jim je nerodno ležati, za dne pa kar odrevenijo na boku!«

»Kamni?« se zamisli oče. »Kamni, seveda, misliti morajo, saj so prav tako živi. Vse je živo.«

»A ti razumeš, kaj govorijo breze?«

»Seveda, najbrž govorijo po svoje, po brezje! Treba je poznati njihov jezik. A kako ga boš sicer razumel?«

»Kje pa je stric Ivan?«

»Stric Ivan je odšel v sosednjo ribiško kočico, na Kerženko. Nedavno so tod mimo hiteli ribiči in ga tako vzeli s seboj, tam imajo kopel, pri nas tu pa je ni in tako je stric Ivan odšel.«

»Kdaj pa bo šel v vas?«

»V vas bo šel jutri, da bi se pozdravil. Veš, čisto mu je zvilno noge in na konju bo odšel po nizki vodi.«

»Kako pa bom šel jaz?«

»Ti boš ostal pri meni. Boš ostal? Lososa bova lovila.«

»Bom!«

»No, vidiš! Grem razsedlat konja...«

Oče je odšel, ujel konja, ga razsedlal, potem pa je prinesel vrstico, privezal konja k brezi, da bi ne ušel v gozd. Nikiška pa stopi v hišo: močno zadiši po ribah, v pečici tli žerjavica, na mizi je kruh, sklede in žlice. Stene so oblepljene z lepaki, na polici leže na kupu časniki, v hiši je čisto, pometeno, na vrvi pa se sušijo rokavice, obujki in hlače. Nikiška se odpravi naokrog, obide vsepovsod hišo, pogleda v kolnico, kolnica je odprta, ne zaklepa se, kajti nimaš je pred kom zapirati. Nikiška se je hotel samo malo zateči v kolnico, da bi tam posedel, pomislil o današnjem dnevu, ko se mu nenadoma... Zazdelo se mu je, da je v kolnici nekaj živega, temnordečega kakor moten plamen. Oči se mu blestijo nasproti, v očeh se pobliskava rdečkast blesk kakor zahajajoče sonce. Pes! Velikanski, zmršen...

Nikiška je počepnil, se zagledal v psa z odprtimi očmi, se ozrl, če ga oče ne vidi, in ga nagovoril:

»Adja... Uuuurr! Hu-hurr... Ham!«

Pes molči, vohlja, glavo je nagnil na stran, en uhelj drži kvišku, drugi pa je povešen in maha z repom — Nikiška mu je všeč. Ko se je Nikiška nagovoril, odide iz kolnice, pes pa teče za njim, kakor bi ga že zdavnaj poznal. Nikiška gleda očeta, kako velik je, rdeč, od sonca obsijan kakor gozdni kralj.

»No, sinko!« pravi veselo oče. »Pojdiva zdaj na lososa! Samo malce počakaj, da dokončam veslo!«

Nikiška gre malce stran, leže na topli pesek, pes priteče, prav tako leže poleg in sunkovito sope. Nikiška zapre oči, ziblje ga in vse se mu zdi, da jezdi na konju in da galebi vzletavajo nad morjem, mimo pa gredo gore, gozdovi, črni križi in škratje pogledujejo iz kočic in blebetajo: »Glej ga! Nikiška gre k očetu na lov na lososa in mu nosi čaj in sladkor!« In nekdo poje potih, zdaj glas naraste, se spet stiša, zaspri, soncece sveti, morje pa kar naprej »Ššššu!«, ko priteka, in »Ssss!«, ko odteka. Gnijoče haloge močno dišijo, omamljajo glavo, kljunači pa stekleno kričijo: »Pi-pii, pi-pii!«

Nikiška leži, ne spi in ne dremlje... Pesek je topel, pes je topel, opazuje Nikiško z ognjenimi očmi in mu govori: »Pojdiva, Nikiška, v gozd!« »Jaz grem na morje prežat na lososa!« odgovarja Nikiška. Pes pa žene svoje: »Pojdiva v gozd, odkril ti bom skrivnosti! O čem šepetajo breze, bova poslušala, kaj razmišljajo kamni, bova zvedela.« Nikiška je radoveden, že je v dvomu, ali naj gre na morje ali v gozd, toda zdaj je nenadoma pristopil oče z novim veslom v roki:

»Vstani, sinko, greva!«

Nikiška vstane, gre z očetom na breg, morje pa se radosti, bušne, zapleše, postane sinje in takšno vabi in se takšno razprostira. Oče je s

prsmi odrinil velik čoln, ga odsunil v vodo, posadil Nikiško na krmo in s škornji čofota po vodi. No, tudi sam je zlezal v čoln, se namestil pri veslih, Nikiški pa je dal krmilo, odrinila sta od brega, se razmahnila in začelo se je zibanje in guganje gor in dol, gor in dol. Ziblje se obala, na bregu se ziblje pes... Oče pa naglo vesla, val pljuska čez robove čolna in v curkih brizga navzgor.

Previdno plujeta k pasti, privežeta čoln k drogu, oče vstane, pazorno zre navzdol v skrivališče — ničesar ni!

»Prazno...« šepeta oče in spokojno sede.

Nikiška se tiho ozira okoli, naokrog je vse tiho, niti zvoka, lahni vetrc kot da pihlja, sonce sveti, morje slepi oči, breg pa je daleč, ves temen in teče v obe strani. In Nikiški se zdi, da je bil že tukaj, da je tu leta in leta sedel, čakal na lososa in o nečem premišljeval. Se mu je mar to samo sanjalo?

»Začela se je plima,« pravi oče. »Voda se je zganila, narašča.«

»Jasno vreme,« se potihlo odziva Nikiška. »Lepo! Dno je videti...«

»In še kako! Rad ima svetlo dno. Tam mu kamni ali haloge niso po volji. Rad plava po dnu, v srednji vodi. V narasli ali upadli vodi, tega ne prenese, ne mara tega, toda plava, pravijo, v srednji vodi.«

»A to je tolkač?«

»To? Tolkač, sinko. Treba ga je udariti. Krepak je, silen, tako ga ne izvlečeš, opečeš se in glej, zato ga bijemo s tolkačem.«

»Kaj pa, če skoči ven?«

»No! Saj imamo vendar past za to. Ali vidiš to platno? To je mreža. Vidiš stene na kolih s potegi, spodaj pa... Poglej no, poglej!«

Nikiška se sklanja čez rob, z rokami si je zaslonil raznobarvne oči, gleda v vodo, v globino, vidi zeleno pobliskavanje na dnu, vidi drobne luknjice v mreži.

»Ali vidiš? Vidiš, tudi spodaj je mreža — to je dno mreže. Stene segajo do dna, to je, glej, skriven hodnik, tam pa so vrata, glej, tam, kjer štrlita skupaj dva drogova, tam so vrata... Losos gre, zaide skozi vrata in v skrivni rov, v tem rovu pa ga tolčemo, od vrat ga speljemo, vhod zagradimo, z dna ga dvignemo in bijemo.«

»Vem,« pravi Nikiška, ki se je na nekaj spomnil.

»Saj to ti tudi pravim, razumeš,« se strinja oče. »Ti tako vse veš.«

»Toda zakaj me otroci dražijo?«

»Tepčki so, ne poslušaj jih. Razgrajači so, vsi so razvajeni, ti pa si dober, miren in pameten, glej, zato te dražijo. Ne poslušaj jih, ti si pametnejši od vseh.«

»To pa zato, ker veliko premišljam.«

»Nikar veliko ne preišljaj in malo ne preišljaj, temveč tako: če se ti zljubi — preišljaj, če pa ne — pa ne preišljaj.«

»Jaz pa, glej, razmišljam, kam se odteka ta voda v morje, potem pa spet nasprotno, od kod priteka. Reke, te tečejo v morje, toda kam se morje izteka?«

»Morje, hm...?« si čoha oče brado, strmi v obzorje in preudarja. »Morje, treba je pomisliti, uhaja skozi preliv v Ledeni ocean. In iz oceana se pretaka še v druge oceane.«

»Ali je veliko drugih oceanov?«

»Veliko, sinko, in tudi veliko različnih dežel je na zemlji.«

»In si bil ti tam?«

»Bil! V Italiji in Franciji sem bil in na Norveškem, ko sem plul še kot mornar.«

»Kakšna pa je Italija?«

»Italija? Italija, sinko, je lepa. Tam je vroče, mnogo sonca, raste različno sadje, sladko in okusno. Vsi hodijo tam črni od sonca, zime pa sploh ni.«

»Kako da je ni?«

»Tako, snega ni, mraza ni, ničesar. Sonce vse leto.«

»Dobro!« vzdihuje Nikiška. »Rad bi bil tam nekaj časa.«

»Saj tudi boš,« pravi oče. »Dorasteš, pojdeš se učiti za kapitana, v Arhangelsku ti bodo dali velik parnik in odhitel boš mimo Norveške, okoli zemlje naravnost v Sredozemsko morje.«

»Ali si bil ti kapitan?«

»Ne, bil sem mornar. Bil sem vse: drvar, lovec, ribič, kitolovec...«

»Oh, glej, kaj pa je to?«

»Kje?«

»Glej, zdi se...«

»A! To je tjulenj. Sinko, tjulenj je priplaval, da bi naju pogledal.«

»Vem. Kje pa tjulenj živi?«

»Tudi on živi v morju. Čez dan lovi ribe, ponoči pa priplava k obali in spi na kamenju na odmaknjenih krajih na čerih.«

»Toda zakaj ga ubijajo? Saj ga vendar ne jedo.«

»Ima dobro kožo in veliko maščobe. Lahko ga je tudi ubiti: neumen je; prikradejo se in ga ubijejo s puško. Lovimo pa ga na razne načine: zdaj na velikih čolnih, zdaj na ledolomilcu. Zdaj največ na ledolomilcu.«

»Če pa je grdo vreme, ali je strašno na čolnu?«

»Oh, in kako strašno! Glej, ko boš zrasel, te bom vzel s sabo na kitolov, takrat boš spoznal naše ljubo severno morje. Glej ga tam, kjer so bleščave,« in oče kaže z roko, »kjer stoji soncece, tam je majčken

otoček, pravijo mu Žižgin. Tam žive tjulenji v čredah. Na tem Žižginu si primorci zmerom služijo kruh. Tam je na podvodnih čerih zgrajena kitolovska hišica, semkaj se zatekajo primorci v čolnih, živijo, žvečijo kruh, čakajo na vetrove, na primerno vreme, se pravi. Ob lepem vremenu gredo na morje, tjulenčke streljajo in ponoči spijo na ledeni plošči. Zgodi se, da nastopi slabo vreme, in takrat te odnese, odnese, da zarjoveš naglas in se posloviš od življenja. Kdor ima srečo, ta se tudi kmalu izmaže, veter spremenljivo veje, potihne, tistega pa, ki ga odnese skozi preliv mimo Kaninovega nosa, zanese celo v ocean... Tam pa te rešijo samo, če te opazijo z letala, drugače pa...«

»Losos!« zašepeta nenadoma Nikiška.

»No,« oče se je na kljunu vzravnal s koleno in se sklonil nad skrivnim hodnikom. »In zares! No, gospod bodi zahvaljen, jaz bom dvigal dno mreže, ti pa trdno zadržuj čoln...«

Oče urno odvezuje čoln, vesla po robu pasti k vratom. K vratom prihaja s strani, oče se sklanja, spusti roke v vodo, Nikiška pa se drži za kol. V globini se nekaj neslišno premetava, nekaj ogromnega, silnega, živega, koli drhtijo in trepetajo kakor napete strune. Šušti najlonska mreža in oče jo vleče k čolnu; Nikiška je stegnil vrat in gleda navzdol. Glej, vse manj prostora preostaja lososu, glej, dvakrat je že švrknil po površini, oče drži z eno roko spodrecano dno mreže, z drugo pa šari za tolkačem. Našel ga je, zamahnil z roko, čaka, kdaj bo lahko udaril, losos pa se zaganja vse bolj razkačeno, vse močnejše, doneče loputa po čolnovem dnu, ne vda se in z vodo obliva oba ribiča. Zdaj ga je že videti celega kakor v peneči se čaši, in če bi lahko kričal, bi zakričal od groze. Oče udarja z vso silo po njegovi glavi in naenkrat se vse pretrga, losos se omehča in se zvali na stran. Oče ga lovi za škrge, ga z naporom zavleče v čoln in ga čofne po dolgem pred Nikiškove noge. Nikiška ga gleda z nepremičnimi očmi, še je živ, še drgetajo škrge, luske se še krčijo, to je ogromna, srebrnkasta riba s temnim hrbtom, z navzgor zavihano spodnjo čeljustjo, z motnim, velikim očesom.

Oče spušča dno mreže, potisne čoln iz pasti, z rokavom si otira obraz in si briše ob hlače roke, ki dišijo po ribi, veselo pogleduje lososa in Nikiško.

»Le poglej, kako sva ga!«

Nikiška je bled, osupel, ne more priti k sebi. In spet je čoln prizan h kolu, ziblje se na valovih gor in dol, oče molči, na kolenih je sklenil mogočne rdeče dlani in se oddihuje. Nikiška pa, ki se je malce navadil lososa, se spomni očetovih besed o tjulenjih.

»Ne, rajši bom kapitan! Ne maram pobijati tjučenjev, tako krotki so.«

»Lahko si tudi kapitan,« se strinja oče in opazuje nebo. »Poglej, oblake razpenja, sončece skriva. Kmalu pojdeva domov. Lahko boš kapitan, lahko pa tudi inženir...«

»Zakaj pa inženir?«

»Kako zakaj? Gradil boš karkoli, tudi to je delo! Celo, glej, tudi pri nas: ob obali boš zgradil asfaltirano cesto, pozidal boš stebre za privezovanje čolnov, ognji bodo goreli, stroji brneli...«

Nikiška se zamisli in gleda na daljno obalo: tako temna je in neobljudena.

»Dobro,« sklene, »bom pa inženir...«

»No, vidiš! Posediva še malo in — domov! Tam imam ribico, danes zjutraj sem pregledoval košare za lov v mršavi vodi in tako sem ujel nekaj ribic. Ribjo juho bova skuhala in zavrela čaj in kako lepo bo spanje. Zdaj pa, daj, da malo pomolčiva, tako... Na lososa je treba čakati.«

Vse molči: molči morje, čoln se neslišno ziblje, molči obala, od tam ne prihaja niti en sam zvok. Že nizko sonce se je skrilo v oblakih, vse naokrog je potemnelo, se razžalostilo. In nikjer ni nikogar! Povsod je pusto, nikjer nikogar, redki galebi se spreletavajo, na obali v gozdu so se pritajile leščerke, samo v čolnu se zibljeta dva ribiča in z njima zaspali losos.

III

Pečica gode, prasketa, v hišici je toplo, za okenci je večer. Oče je prižgal svetilko, med noge si je postavil vedro z vodo, za ribjo juho pripravlja pegasto polenovko, temno, grbavo mreno, drobnega osliča. Nikiška pa dremlje, nagovoril se je za dne, nagledal, naposlušal, nazibal, utrudil, dremlje se mu in misli so mu bogve kje!

Vreme se naglo spreminja. Piha jugovzhodnik, morje šumi, vse bolj zeleno in zeleno postaja na zahodu, sinjina se odpira, zrak stekleni: nastaja večer, nenavadno čist, z zvezdami in motno nebesno svetlobo.

Rdečerjavi pes leži ob pečki, spi in podrgetava v snu. Nikiška se zdrzne, na pol posluša, oče nekaj mirnega pripoveduje, nekaj že zdavnaj znanega, domačega: pripoveduje o ribi, o morju, o čolnih, o vasi, o vetrovih — severnikih, obrežnih, jugozahodnikih, jugovzhodnikih... Oče je velik, nizko se je sklonil nad vedro, lase ima belkaste kakor Nikiška, padli so mu na oči, brada se mu je razrahljala, sam pa je ne-

premičen, samo roke se mu pregibljujejo, nož pobliskava, riba s pljuskom pada v vedro, očetova senca podrhteva na steni. Govori, govori oče z nizkim glasom. Nikiška zapira oči, vidi domačo deželo z morjem, gozdovi, jezeri, vidi sonce, molčeče ptice, nenavadne zveri in zdi se mu, glej, glej, neko skrivnost sem spoznal, ki je še nihče ni videl, samo posvečeno besedo je še treba spregovoriti in molk se bo porušil, vse bo z Nikiško spregovorilo, vse mu bo naenkrat postalo razumljivo... Toda te besede ni, skrivnost ni razkrita, Nikiška sliši enakomerni očetov glas in še marsikaj vidi in sliši.

Vidi, da se rdečerjavemu psu sanja — sanja se mu o gozdu, o strašnih zvereh, ki planejo neznanе z vseh strani. Pes beži, laja od strahu in samo eno rešitev ima — Nikiško. Sliši, kako začenja šepetati kamenje, morje šumi, drevesa v gozdu se nalahno majejo, nekdo nekje vzkrikava... Vidi, kako se oče v viharju ziblje na ledeni plošči in rjove; in vidi še, kako se ogromni, srditi losos drsti, plava po dnu, po čistem dnu, za njim pa drugi losos in iščeta očetov skrivni hodnik.

V pečici godejo drva in prasketajo... Oče odhaja iz hiše, da bi izlil vodo iz vedra, slišati je, kako hodi za steno, nabira drva, potem pa vstopa v izbo, drva v pečici bobnijo. Rdečerjavi pes poskoči, Nikiška vztrepeta in odpre oči.

»Ali spiš, sinko?« se sklanja nad njim oče. »Prekletu, da nisem videl, kaj se dogaja! Kakšna jasnina! Pogledj, pogledj, pojdi no...«

Nikiška gre ven, tam je temno, piha vlažen veter. Sonce je že zdavnaj zašlo, gozda ni videti, zgoraj pa, med zvezdami, se bisernato sveti podolgovata lisa. Kakor bi plul oblakec v strahotni višini, obžarjen od poslednje sončne luči. Toda ta oblakec se počasi, negotovo izteguje v dolžino, nabrekne v sredini in se kot most-mavrica ukrivi med zahodom in vzhodom. Nikiška ga opazuje z glavo, nagnjeno nazaj. Vrata loputajo, pes priteče k Nikiški, za psom pride oče in prav tako vzdiguje glavo.

Nejasne sence se prično sprehajati po oblaku, barve se spremenjajo, postajajo vse bolj sinje, vse bolj goste, od mlečne do sinje. Nikiški se zdi, da oblak napenja vse moči, da narašča, da bi zagorel v rubinastem ognju, kot bi hotel planiti namesto sonca, ki je zašlo. Močnejše in močnejše migotajo barve, vse več in več svetlobe lije z vrha, toda brez kakršnegakoli napora se vse pogasi in spet se žalostno premikajo po svetlobnem mostu velikanske in motne sence.

Nikiška gleda, gleda oče in molči, pes gleda in prav tako molči. Molči tudi konj, ki je zadremal poleg breze, vse molči, samo morje se svetlika od nebeškega ognja in šumi, šumi...

Zdaj svetloba povsem ugasne in Nikiška gre v toplo hišo, zleze z nogami na posteljo, pes leže poleg pečice, oče postavi ribjo juho na ogenj in pristavi tudi čajnik.

Kmalu bo Nikiška legel spat in sanjale se mu bodo nenavadne sanje. Obkolili ga bodo vas, hiše z okenci-očmi, prišel bo gozd, kamni in gore, konj se bo prikazal, rdečerjavi pes, galebi bodo prileteli, ključnači bodo zbežali na tenkih nožicah, losos bo prišel iz morja — vsi bodo prišli semkaj, gledati ga bodo začeli in bodo nemo čakali na Nikiškovo tajinstveno besedo, da bi mu naenkrat odkrili vse skrivnosti neme duše.

Prevedel Dušan Željeznov